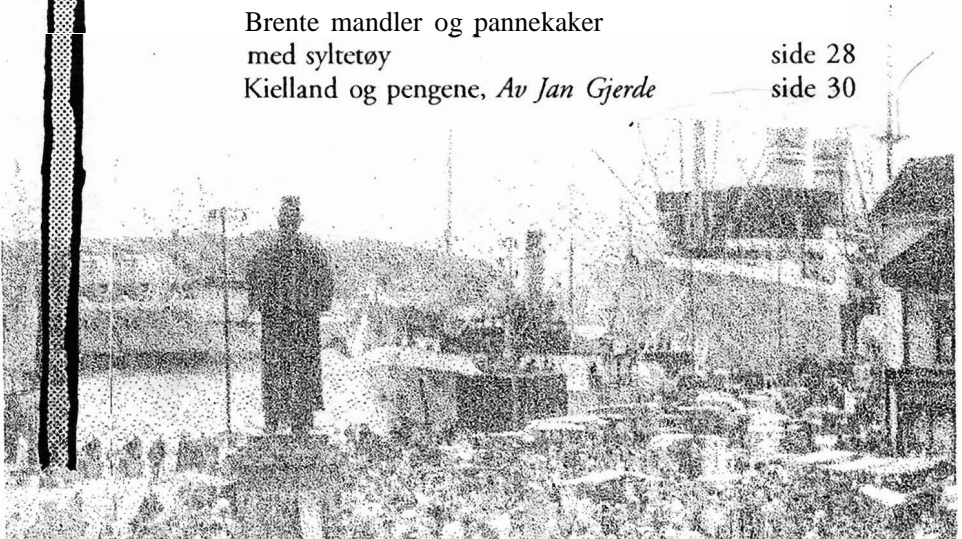

Stavangeren

Nr 4 September 1999 ISSN 0806-184 x

STAVANGEREN ER MEDLEMSBLAD FOR BYHISTORISK FORENING
STAVANGER REDAKSJON: JAN GJERDE, KÅRE MOSSIGE, **KIRSTI**
LÆRDAL OG BJØRN K AARRE. MEDLEMSKAP TEGNES VED
INNBETALING AV KR 150,- TIL KONTO 3201 25 37 300

En synlig Kielland	side 3
Middelthon om Kielland	side 5
Gcstapokjelleren på Eiganes	side 9
<i>Av E. Kåre Johannessen</i>	
Zack - hvorfor går du med kalosjer?	side 13
Kongsgård jubilerer, <i>Av Halvor Pedersen</i>	side 18
Forruna og «Kjemien»	side 20
<i>Av Kjell Stabl Johannesen</i>	
<i>På en søyle står en trist forfatter</i>	side 23
<i>Av Randi Folkestad</i>	
Brente mandler og pannekaker med syltetøy	side 28
Kielland og pengene, <i>Av Jan Gjerde</i>	side 30

Styret i Byhistorisk Forming Stavanger 1999

Leder

Jan Gjerde
Engelsminnegt. 36
4008 Stavanger
Priv 51 53 32 19
Arb 51 84 49 06
Mobil 930 87 49 06
E-post:
jangjerd@online.no
jan.gjerde@energus.no

Nestleder og leder av arrangementskomiteén

Kjell Petter Løhre
Blomsterveien 1
4022 Stavanger
Priv 51 56 06 96
E-post:
kjellpetter.lohre@
halliburton.com

Kasserer

John Olsen
Torbj. Hornklovesgt. 10
4010 Stavanger
Posboks 351
4001 Stavanger
Priv 51 52 72 26
Konto 3201 25 37300
E-post:
john.olsen@rl.telia.no

Sekretær og medlem av arrangementskomiteén

Jane Ness Wæhler
Molkeholen 27
4041 Stavanger
Priv 51 55 37 56
E-post:
torwae@robin.no

Styremedlem og Prosjektleder Stavanger Bydøg

Lars Vaage
Olav Nilssonsgt 1
4009 Stavanger
Priv 51 52 55 75

Styremedlem og medlem av redaksjonen i Stavangeren

Kåre Mossige
Ullandhaugvn 79
4021 Stavanger
Priv 51 87 09 31

Styremedlem og medlem arrangementskomiteén

Einar Sanstøl
Kari Lofthus gt 34
4030 Hinna
Priv 51 88 16 36
E-post: esan@statoil.no

Styremedlem:

E. Kåre Johannessen
Mor Åsesvei 23
4019 Stavanger
Priv 51 87 00 16

Varamedlem:

Brith Tan
Bruvikbakken 6
4017 Stavanger
Priv 51 58 06 55
E-post: bth@statoil.no

Varamedlem og medlem redaksjonen i Stavangeren:

Kirsti Lærdal
Nils Abelsgt 4
4012 Stavanger
Priv 51 53 29 84

Leder av valgkomiteén

Bjørn K Aarre
Bretlandsgt. 54
4009 Stavanger
Priv 51 53 04 08

Prosjektleder

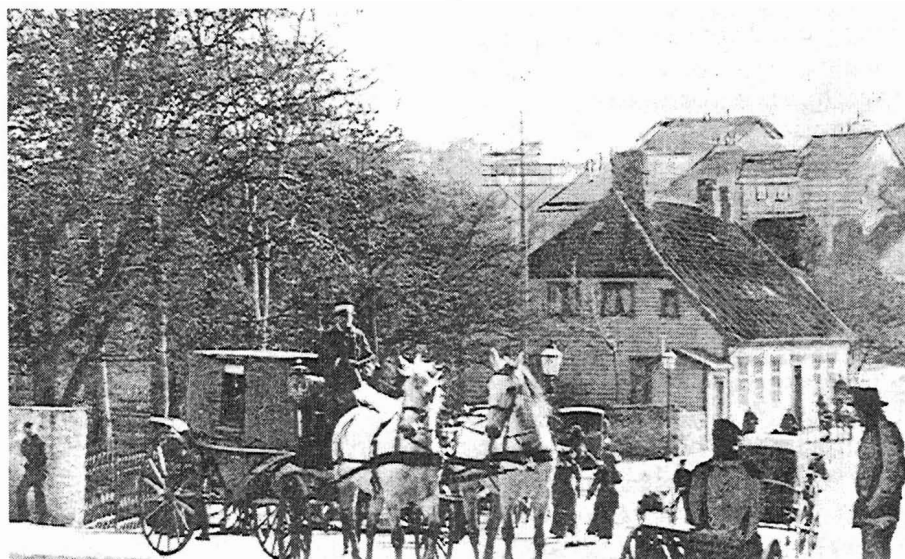
kulturhistorisk skilting
Erling K Sømme Kielland
Havdurveien 4
4070 Randaberg
Priv 51 41 75 15

En synlig Kielland en forsterket byidentitet

Kiellandjubileet er blitt en formidabel suksess. Et mangfold av arrangementer, artikler og bøker har brakt oss nærmere Kielland. For Stavanger er jubileet blitt en mektig manifestasjon av det som Bertram Middelthun betegnet som "byens egen stemme".

I taler i anledning jubileet, fremholdt ordfører Leif Johan Sevland at Stavanger står i en gjeld til Kielland. "Byen har mye å rette opp", sa han på Kiellands grav 18. februar 1999. Nå venter vi på en konkret oppfølging av denne erkjennelse.

Ordførerens forslag om gjenreising av Kiellandhuset har vakt strid. Det er i seg selv ikke negativt. At man får en debatt om Kiellandhuset skal være et nytt hus i gammel stil i form av en kopi eller et bygg i vår tids formspråk er spennende. Det er en debatt vi må ha romslighet nok til å tåle. Men å fremstille en kopi som en «forfalskning» er å gå for langt og har gitt selve debatten en sur undertone som vi kunne vært foruten. Se på husrekken som ligger mot sentrum langs Øvre Kleivegate. De er alle kopier. Er det noen som får mageverk av det?

Kiellandhuset - et positivt stridstema.

Vi trenger Kiellands tilstedeværelse på byens agenda. Kielland hører hjemme i Sentrum. Det er dette Stavanger Næringsforening har forstått når foreningen vil gi byen **Kielland**-huset tilbake. Stavanger trenger Kielland som en synlig del av sin kulturelle kapital.

På mange måter er det også Kiellands liv og livsskjebne som griper oss idag. I særlig **grad** maktet Kjell Pahr Iversen og Einar O. Risa å vise oss sider ved Kielland som skaket oss. Men også billedkunstneren Bjørg **Holnes** utstilling i Stavanger Kunstforening åpner opp for ny innlevelse i Kiellands miljø og persongalleri.

Uvurderlige bidrag i jubileumsåret står Gunnar A. Skadberg for. Gjennom byvandring har han ikke bare levendegjort Kielland, men også byen. Kielland var ikke bare en stor forfatter i en europeisk sammenheng, han var også innvevd i **småbyens** familier og kjente dens historie og forhold bedre enn de fleste. Det avspeiler seg også i hans dikning. Gjennom studier av primærkilder og som en begavet formidler har Skadberg for lengst plassert seg fremst i rekken av eminente byhistorikere.

At journalister og andre kan være glimrende historiefornidlere, er det mange eksempler på. Vi har i denne utgaven av Stavangeren resirkulert artikler fra avisen Stavangerens jubileumsutgave i anledning Kielland-jubileet i 1949. Artiklene har det til felles at de bringer oss erindringer om Kielland som hverdagsmeneske. Glimt som viser oss solskinnssiden av Kiellands personlighet.

Jan Gjerde

Kjære medlemmer,

Vi presenterer i denne utgaven av Stavangeren ajourført oversikt over medlemsregisteret pr september 1999. Vi er stolte over at antallet medlemmer nå har kommet opp i **273**, etter at vi har sanert for de som ikke har betalt kontingenten for 1999.

Er det noen du savner på listen? Gi oss et tips, så sender vi en orientering om foreningen og et prøvenummer av Stavangeren.

Jan Gjerde

Fra høstens program

**Tirsdag 16. november
kl 1900:**

**JOHN GUNNAR
JOHNSEN:
CHR BJELLAND,
STAVANGERS STØRSTE
INDUSTRIALIST
GJENNOM TIDENE**

John Gunnar Johnsen, som har skrevet to bøker om hermetikkindustrien i Stavanger, gir oss et nærbilde av personen, industrimannen og markedsføreren Chr. Bjelland. Ingen har bragt Stavangernavnet til så mange verdensdelar og steder som Chr. Bjelland.

*Fellesarrangement med Siddisklubben.
Sted Arkeologisk Museum.*

Borgermester Middelthon om borgermester Kielland

Resirkulert fra Stavangeren 17. februar 1949

For mange år siden hadde jeg en dag følge med avdøde Konsul Chr. Bjelland bort over Jernbaneveien ved Bredevannet. Konsul Bjelland interesserte seg sterkt for Stavanger nye bispestol og på hvilken måte der kunne skaffes bispestolen en passende embetsbolig, men jeg hevdet med den forsiktighet der nå engang påligger en borgermester, at vi fikk innskrenke oss til å bevilge den husleiegodtgjørelse som Kirkedepartementet hadde pålagt oss, så vi ble ikke synderlig enige, men til slutt sa Konsulen: "De er nå ikke så værst borgermester likevel Middelthon, men De er ikke noen Kielland", og det måtte jeg gi gamlekonsulen rett i.

Nå synes jeg det kan være passende å begynne detre kåseri om Alexander L. Kielland litt høytidelig og derfor begynner jeg med å sitere første vers av **Stavanger-sangen**:

Rygjafylkets fjell og dype fjord
Jadarlandets brede brune jord
Nordhavets salte vanne
høye bølger skummende mot
strande
denne skjønne rad
riner kransen om vår gamle
stad.

Det er underlig med det at alle mennesker er forskjellige av utseende og visst også av lynne, ja selv stemmene er forskjellige. De mennesker man kjennes og omgås daglig, deres stemmer kan man ta ut fra hvilken som helst annen i verden, og som det er med menneskene er det også med byene.

Hver enkelt by har sin egen stemme

Men det er bare de som er født i byen og har levet sin barndoms- og ungdomstid i byen som riktig forstår byens stemme og det kan godt være at Stavangers stemme kan være vanskelig å forstå for fremmede. De sa alltid da vi var små og vi spurte hvordan vi var kommet til verden: Du er fisket på en sukkerkavring i Bredevannet, og egentlig er det bare oss som er fisket på en sukkerkavring i Bredevannet som riktig forstår byens stemme. Det er mange toner i den melodien som lyder fra Stavanger, registeretspenner fra Lars Dahle, den store leder av Det norske Misjonsselskapover Asbjørn Kloster til Obstfelder og Alexander L. Kielland. Lars Dahle har merkelig nok ikke noe monument ennå, men det kommer vel engang. Asbjørn Kloster sitter foran Jernbanestasjonen. Hvis

man leter godt så kan man finne Sigbjørn Obstfelders hode under de store, gamle trær i byparken, men Alexander L. Kielland står flott og feiende midt på Torget med kappen over skuldrene og skuer ut over byfjorden for å se om "FamiliensHåb" eller "Skipper Worse" er i fjorden. Når jeg går forbi, så hører jeg likesom i et sus gjennom luften skipper Worse: "Lauritz, din devleunge, op og klar vimp'len" Hva er

En vimpel?

Det er symbol på noe friskt og freidig, på livsmot og kamp og en slik vimpel var Alexander L. Kielland for sin samtid og for Stavanger by. Det var et festligsyn å se ham, når han vendte hjem fra sin daglige spasertur og kom gående langs Bredevannet med parken og Kongsgaard og Domkirken som bakgrunn og ham selv, det flotteste mannfolk du skulle ha sett, som en flatterende forgrunn. Med den gule rytterhue eller den røde fez på hodet var han et syn for guder, et mannfolk -

en herre.

Et av de stolteste øyeblikk I mitt liv var da jeg satt i valglokalet (der har jeg senere sittet mang en gang uten stolt følelse, gud bedre). Kielland ledet forhandlingene som **Magistrat og Borgermester**, Han var byens første borgermester. Man gjennomgikk forfallsanmeldelser, og jeg hadde på min samvittighet atskillige forfall og fulgte med interesse utfallet. Kielland stod opp og leste og så bøyet han seg plutselig ned til sin sidemann og sa: "Hva står der". Jeg skrev ikke mitt navn tydeligere den gang enn jeg gjør nå, så det var ikke rart at han ikke kunne lese den skriften. Der ble svart: "Jeg tror det står Bertram Middelthon". "Å", sa Kielland, " sønn av Bernt, godkjennes". Det var omtrent, formoder jeg, som å få ridderkorset av St. Olav.

Men han var

Ikke like elskverdig

alltid. Han førte i samme valglokale, jeg tror det var en samlagsavstemning, en diskusjon med en kvinne fra Sølv-

berget som hadde et utall av forfall fra kvinner på **Buøen** og øyene omkring byen, og **forfallsgrunnen** var som oftest den, at de ikke kunne forlate sine spebam, og den **situasjon** med den store borgermester og kvinnen fra **Sølvberget** hvor borgermesteren eksaminerte damen om hvor lenge et **spebarn** var diebam, var helt fantastisk. Jubelen ville ingen ende ta.

Og en annen gang da redaktør Odmund Vik falt igjennom ved bystyrevalget var han unektelig skarp. Først leste han de **valgtes** navn, så kom han til varamennene: Iste varamann kjøpmann H. Hauge, 2nen varamann **redaktør Odmund Vik**, så så han på bystyremedlemmene og publikum og sa "Vårherre holde sin hånd over kjøpmann Hauge på Torvet!" Han har senere skrevet meget pent om Odmund Vik. Kielland var i sin tid redaktør av dagbladet "Stavanger Avis", hvor Odmund Vik var redaksjonssekretær, og han har i sine brev gitt uttrykk for Viks store arbeidsdyktighet og arbeidsevne, men de var jo så forskjellige som noen vel kan være og til tider tålte altså Kielland ikke Vik.

Alexander L. Kielland hadde **Et godt hjerte** og var sterkt deltagende overfor all motgang og ulykke som måtte hende andre, men legemlig sett hadde han et dårlig hjerte. Erling Sømme, der er Kiellands fetter, fortalte meg at en gang Kielland kom trett og sliten fra et formannskapsmøte " det er jo ikke alltid så oppmuntrende å være tilstede der, jeg taler av erfaring " og Kielland var som sagt trett, så han kom opp i Klubben eller **Handelsforeningen**, jeg kan ikke si hvilket lokale det var, og der satt Sømme med sin whisky og selters og da Kielland så

det sa han: "Har du whisky, Erling!"

Og så bestilte han seg en flaske brus, **han drakk** alltid whiskyen i brus og så skjenkte han whisky i glasset, men han hadde visst liksom fått for meget whisky, og så da på glasset og tok en kraftig munnfull ren whisky og så sa han, idet han igjen så på glasset: "**Så nå** tror jeg ikke den ble for sterk, nå tror jeg Klaus Hansen *) ville til late pjofteren."

Slik var han, et ekte mannfolk, glad i god mat og hva dertil hører, vittig og sprudlende, men der gikk jo også et vemodig drag gjennom alt " ja, gjennom hele hans liv.

Han sluttet jo nokså tidlig å skrive. Og den siste bok "Omkring Napoleon" som utkom like før hans død fikk ingen nådig kritikk. Jeg husker skolebestyrer **Caspari** i en **her-værende** avis begynte sin anmeldelse således: "Alexander Kielland beveger seg i 468 sider omkring Napoleon uten et eneste øyeblikk å nærme seg mannen".

Han var jo som borgermester og som radikal Venstre-mann **gjenstand for skarpe personlige angrep** fra Høyre og gamle " Amtstidende " på Bergene var ikke alltid nådig. "**Amtstidende**" eides av firmaet L.C. Kielland og innehaver var **Caspar** Kruse Kielland, men redaktøren Chr. Michelet, senere redaktør av "Bergens Aftenblad", førte en skarp penn. Jeg husker hvorledes "Amtstidende" i en leder angrep borgermester Kielland og slutter artikkelen med følgende: "Først var han løve i Paris, siden sprade i København og endelig et null i Stavanger Fattigkommisjon." . Nå, der har sittet mange nuller i **Sta-**

Kielland - uretusjert.

vanger Fattigkommisjon både før og etter Kielland, og det var vel ikke noen fryd for ham med sitt store hjerte å sitte i den kommisjonen.

Men som sagt, der gikk et **vemodig drag** gjennom hans liv og han gir uttrykk for det i et brev til avdøde konsul **Frederik Hansen**, hvorav jeg vil sitere: " - som når vi sitter etter middagen ved vinduet på **Aarre** " ak **Lisa!**

Min barndom venn! - hun var til slutt den, som bevarede tradisjonen om min gode fader, uten hvem jeg aldri hadde lært å elske Jæren og alt det, som for deg og meg og oss alle, som har denne

kjærlighet på den rette måte " det gamle Jæren, som vi bar i hjertet, det var **Lisa** - furet, værbitd, flat og forsømt " der var et blick i hennes øye fra den gamle tid da hennes moder **Lisbeth** kom klirrende med to potter når vi skulle legge oss. Ak, **Froderisch!** Hva er meningen - eller tror du der er noe man kan kalle mening med dette liv? Jeg gir meg ikke over " langt fra, men jeg synes det er så sørgeligt. "

Bertram **C. Middelthon.**

*) Kiellands lege ved Bergen kommunale sykehus

Gestapokjelleren på Eiganes

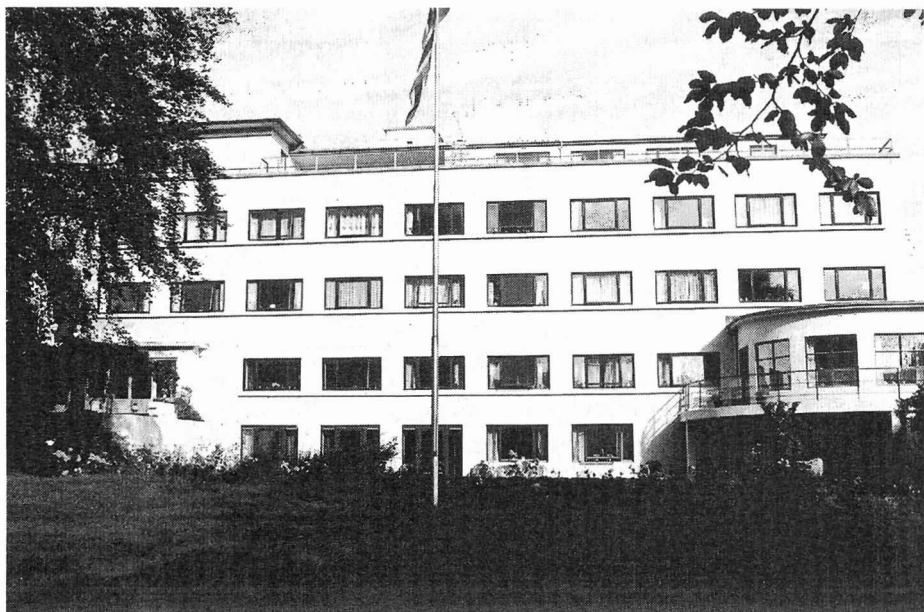
Av E. Kåre Johannessen

En idyllisk eiendom i Stavanger i et av byens beste strøk gjemmer på uhyggelige hendelser fra siste krig. Det er den vakre aldersboligen Solvang på hjørnet av Eiganesveien og Wesselsgate. Eiendommen har en flott beliggenhet, har mange solvendte rom og en stor, velstelt hage. Dessverre var stedet som skreddersydd for tyske gestapister under siste krig som her fikk de beste muligheter til å praktisere sin metodiske råskap.

Sicherheitspolizei und SD installertes i Handelsstandens Aldershjem, som det den gang het, i slutten av 1942. Kort tid etter lot de innrede en fengelsavdeling på 11 celler i kjelleren. En av cellene var mørkecelle og det var eget rom for bevæpnet vaktpost. Cellene på rundt 6,5 kvadratmeter var egentlig eneceller, men kunne i travle tider huse både to og tre fanget. Møbleringen var snau, - en smal brisk, kanskje en golvmadrass, en krakk og ei fjøl som kunne slås opp til bord. Vask og toalettbesøk var henvist til gangen og da bare på dagtid. Om natten var cellene hermetisk stengt.

Fengelsavdelingen hadde 12 tyske fangevoktere, og helt til frigjøringen var 24 tyskere og syv norske personer beskjefteget i

huset. Når sant skal sies var det ikke Guds beste barn noen av dem. De som fangene fikk mest "føling med" var Georg Schumacher, en dreven etterforsker som når som helst kunne gå over til 'Skjerpet forhør'. - Fritz Feuerlein, en ren bølge som kunne finne p i den mest utpekulerete råskap. Han fikk forresten økenavnet "Barabas". Men fremfor alt var SS Hauptscharführer Arnold Holscher eksponenten for husets samlede brutalitet. Han var den drivende kraft mot hjemmefronten i Stavanger-avsnittet, hensynsløs, viljesterk og energisk. I de første avhørene og de var avgjørende for hele saken kunne han innsmiørende fortelle fangene at jo, det var muligheter for å redde livet, men da måtte de legge alle kort på bordet og samarbeide med tyskerne. Noen få sprakk dessverre på det. Hjalp så ikke dette, gikk han over til ren tortur. Det er fullt forståelig at noen i fortvilelse ga opp. De første 14 dagene i et slikt hull av Gestapo-kjeller, med forhør dag og natt, var noe av det verste en fange kunne komme opp i under hele fangetiden. Det var prøvelser som berørte ens inderste sjel. En visste aldri hvor mye Gestapo visste. En visste heller aldri hva og hvor mye kameratene, som en var arrestert sammen med, hadde sagt. En var tindrende klar over at det var livsfar-

I kjelleren til det staselige bygget på hjørnet av Eiganesveien og Wessels gate fant noen av krigstidens grusomste hendelser sted.

lig å ikke huske eksakt hva en hadde sagt i tidligereforhør. Også glemte en det likevel, og ble momentant grepet i løgn. Med de følger det førte med seg. Men aller verst: Hvordan klare å holde kameraene unnadette djevlskapet? Den tanken var ikke til å holde ut.

Det var under slike forhold og under utålelig ansvarspress for sine venners skjebne at det ble for meget for den kjente hjemmefrontkvinnen Solveig Bergslien. Hun var ansatt på politikammeret og drev illegalt arbeid. Hun tok sitt liv i cellen natten til den 25. November 1943, bare 24 år gammel. Hele bysamfunnet var rystet etter det tragiske dødsfallet i gestapokjelleren på Eiganes. Nå ble krigens alvor og meningsløshet åpenbart i all sin gru. Solveig Bergslien ble et symbol i motstandskampen.

Tragisk ble ogsåsaken med Peder Myge fra Hillevåg. Han var en meget aktiv motstandsmann, i midten av tyveårene og nygift. Han ble satt inn i Gestapokjelleren i august 1943 og jevnlig utsatt for de mest brutale forhør. Et forhør den 24. august var særdeles brutalt. Hustruen Kitty var alvorligsyk, og dette, sammen med nervepåkjenningene av langt tids illegalt arbeide og de skjerpede forhør gjorde at Mygevar totalt nedkjørt. Han hamret påcelledøren. Han ville hjem. Fangevokteren pågangen var en Ostpreusser med navn Karl Kerichi. Han var vel en av de bedre fangevokterne, men en nervøs type som kunne være farlig nok i gitte øyeblikk. Kerichilot Myge komme ut for ådrikke vann. Myge veivet nok med armene, men angrep ikke Kerichi - slik tyskernes versjonvar. Kerichiskjøt Myge med flere skudd sekunder etter at han var kommet

ut av cellen. Myge ble liggende en god stund pågangen ved celle nr 7. Hele tiden ropte han på sin kone Kitty. Vi som var i kjelleren og var vitner til det hele, opplevde episoden som en ren henrettelse. Myge ble sendt til Rogaland Sjukhus hvor han lå i to døgn under sterk bevoktning. Han døde den 26. august 1943.

I midten av september ble samtlige celler ryddet for mottak av nye fanger. Bare en av "augustfangene" - Dag Skjørestad - unngikk den skjebnesomvi andre ble hjemfalne til. Han rømte fra Gestapo under særs dramatiske omstendigheter. Vi andre - 13 i alt - ble sendt til Grini hvorav fire av oss havnet i konsentrasjonsleire i Tyskland. De øvrige ni av våre kamerater ble skutt i Trandumskogen den 10. mai 1944. Det var åtte unge motstandsfolk fra Stavanger og en fra Egersund.

De åtte ligger bisatt på Stavangers vakre krigskirkegård. På Eiganes.

E. Kåre Johannessen

Solveig Bergslien

Solvang

Solvang er navnet på en skole og på et aldershjem midt på Vestre Plarå. Tidligere var det også et bydelsnavn. Det opprinnelige Solvang var eiendommen til skipsreder Erik Berentsen, med en praktfull sveitserviila fra 1860-årene. Eiendommen ble senere overatt av hans svigersønn Charles Racine. (Det som idag er Gjøsteins Plass, like vest for Solvang skole, ble lokalt kalt for Racine-markå før opparbeidelsen til parkanlegg like før sistekrig.)

Racine ble svigerfar til Sigvald Bergesen. Villaen ble fra 1890-årene brukt som aldershjem inntil den ble revet i 1935 og erstattet med den nåværende bygningen i funksistil, tegnet av arkitekt Gustav Helland. Gestapo ønsket under krigen å bygge på Solvang, men arkitekt Helland nektet å levere tegninger.

Like til 1995 hadde kjelleren på Solvang minner om Gestapo-tiden. Disse ble for alltid fjernet ved en ombygging dette året. Det er alltid vanskelig å forholde seg til fysiske krigsminner. Likevel: Tenk hvilket vitnesbyrd en intakt gestapokjeiler ville ha vært overfor dagens ungdom - for hvem krigens gru er fjern historie og i mange tilfeller ren underholdning?

Gamle Stavanger i praktutgave

Stavangers byjubileum i 1975 har satt varige spor etter seg. Jubileet falt sammen med det europeiske arkitekturvern-år, hvor Gamle Stavanger ble hedret både med frimerke og som pilotprosjekt. Gamle Stavanger er internasjonalt kjent og besøkes av turister fra hele verden.

Jubileet i 1975 ga en stor tilvekst til Stavangers byhistoriske bibliotek. For mange i min aldersgruppe ble jubileet starten på interesse for byhistorien. Bokutgivelsene fra den gang er fortsatt standardlesning. I min egen bokhylle har Hans Eyvind Næss sitt verk "Miljøbevaring i Stavanger" en hedersplass.

Nå er boken kommet i ny utgave, innbundet, oppdatert og forsynt med fargebilder. Gamle Stavanger. Historien i og mellom husene, er tittelen. Boken er utgitt av Foreningen Gamle Stavanger med støtte fra Sigval Bergesen d. ~og hustru Nanki's almenntnyttige stiftelse. På denne måten tilfører disse en ny porsjon kulturkapital til Stavanger.

For undertegnede er bøkene om Gamle Stavanger blant de kjæreste jeg har, blant annet fordi de demonstrerer det ideologiske fundament for å bevare byens særpreg gjennom bygningskulturen. Forfatteren, Hans Eyvind Næss, treffer spikeren på hodet når han i forordet sier: *"Det har vært sørgelig liten evne innen deler av byens arkitektstand til å slå seg til tåls med at 1700- og 1800-tallets arkitektoniske hovedtrekk skal skattes og ikke iblandes nye tiders skiftende og uttrykksløse mistil-pasninger til miljøer hvis uttrykksformer er tilstrekkelige seg selv uten noen behov for forbedringer av post-modernistisk eller andre fremtidige "retnings" påhitt."*

Denne boken bør bli obligatorisk lesning for våre folkevalgte, tilflyttede og nyutdannede arkitekter og av eiendomsutviklere. Det kan spare byen for mange avsporinger som skyldes ren historieløshet.

Jan Gjerde

“ Zack, hvorfor gaar du med kalosjer, det ser saa jenteaktigt ud..”

Borgermester Kiellands kontorbud, Zacharias Pedersen, forteller om dagliglivet på Stavanger Magistratkontor.

Resirkulert fra Stavangeren 17. februar 1949

En regnfull morgen i 1898 kom den unge Zacharias Pedersen som vanlig inn på Stavanger Magistrats kontor, hvor han var ansatt som kontorbud og avskriver. I det ene *hjørnet* av forværelsetsatte han kalosjene *pent* fra seg. For det skjedde nemlig *oftere* i de dager at unge gutter gikk med kalosjer enn alminneliger i vår tid. I samme øyeblikk trådte den *ruvende* borgermester Alexander L. K i e l l a n d ut fra *Magistratets* helligste innerste og i døren ble han et øyeblikk *stående* å studere sin yngste *medarbeider*, og deretter kalosjene. Så sa han: " Zack, Zack (for Kielland kalte ham bare Zack, endog i et brev til sin darter har han omtalt sitt kontorbud som "Zack, den unge tyrann") - du må ikke gå med kalosjer. Det ser så *jenteaktigt* ut. . . .

Kontorbudetsvarte ikke noe på det. Han så på Kiellands tynne, elegante, spisse sko med de store *sløyfene*, og tenkte, at slike sko virket da langt mer jenteaktige enn et par kalosjer. .

. . . Men *han* sa ikke noe.

“DITT KALDER AT BLIVE GARTNER”

Det unge kontorbud er i dag en kjent byens mann i satt alder, lærer Zacharias Pedersen, og *han* bor i det samme huset i Waisenhusgaten, hvor han bodde den gang han var borgermester Kiellands kontorbud.

Han var ansatt hos Kielland i fire år - nemlig fra 1897 til 1901, fra sitt fjortende til sitt attende år.

Alle de år som er gått siden den gang har visket bort en mengde små pussige minner fra kontoret og Kielland i dagliglivet, sier Pedersen. Men hovedinntrykket sitter igjen, og jeg gjenopplever ofte i tankene det idylliske Kiellandhuset ved Bredevannet med den store, blomstemke hagen. Der i huset hadde også Stavanger Magistrat sine kontorer. Når det *ikke* var så veldig mye å gjøre på kontoret, spurte Kielland om jeg hadde lyst til å arbeide i hagen. Og det var en av de kjæreste oppgavene han kunne gi meg. **Jeg** tilbrakte noen vidunderlige stunder der, hvor **fu**glene kvitret **mangfoldigere** enn jeg

kan huske å ha hørt noe annet sted. Og midtsommersvar hagen full av blomster i alle regnbuensfarger.

Jeg gjorde meg ekstraflid med **hage**-arbeidet, for det interesserte meg og jeg trivdes med der, fortsetter Pedersen. Og da Kielland innimellom kom ut for å se hvorledes det gikk, hendte det at han sa:

- Zack, ditt kall er å bli gartner. . . .

Til en viss grad fikk han rett. I 1905 ble jeg ferdig med lærerskolen, og **lærer**-gjemingen er jo en slags **gartner**arbeid, det også.

En **gang** jeg ikke hadde noe spesielt å gjøre, gikk Kielland inn i stuen sin og kom ut igjen med "Skipper Worse".

- Les den, sa han, og gikk **deretter** uten et ord mer inn på kontoret sitt. Men han spurte meg **aldri** om jeg likte boken.

Merkelignok hadde ikke Kielland mange bøker, i **hvertfall** ikke **sa** imponerende mange som jeg trodde at en Kielland hadde samlet i årenes **løp**. Men han ryddet ofte opp i bøkene sine, og da kom han stadig til meg med en bunke gamle som han ikke ville ha. Jeg har fremdeles gjemt slike bøker, hvor det på forsiden er håndskrevet dedikasjon fra forleggeren, blant annet **Hegel** i København.

Jeg **kan** huske at han en gang ga meg en eldgammel bok som het "Hjertets speil". Jeg har siden sett den bare ett sted. Det var en religiøs barnebok som meget naivt skildrer hvorledes et fromt og godt menneske er i sitt hjerte. Jeg har ofte brukt den boken i skolen, og elevene har syntes godt om den. En gang fikk jeg også en barnebok, hvor det på omslaget stod: "Td Else fra Far* Forleden kveld satt Else og jeg sammen og mintes de **gylne** dagene da **Kiellandfamilien** bodde ved Bredevannet, da jeg plutselig husket på denne boken. Else hadde ikke sett boken siden hun som ganske liten **fikk** den av faren. **Hun** fikk den selvfølgelig. Den betyr mer for henne enn for meg.

"EG FEKK EI KRONA FOR 'AN'"

På en av veggene i den koselige stuen til Pedersen henger en nydelig **petroleums**lampe av messing som straks faller en i øynene.

- Det var borgermester **Kiellands** skrivebordslampe, forteller Pedersen. Han var svært glad i den. Men en **dag** skapte den seg **galen** og eksploderte. Den ble sendt til reparasjon, men ingen **klarte** å reparere den, slik som Kielland ville ha den. Så snart man fylte den med petroleum, luktet den. Kielland ble lei av dette "makkverket", og ba meg ta den ned til **auksjons**lokalet og selge den.

Jeg så gjorde - men kom skuffet tilbake med lampen:

- De ville bare **gje** ei krona for **án** . . .

- Så behold den selv, da, sa **Kielland**.

DEN TYKKE KIELLAND

- om **VINTEREN** gikk Kielland i svære snørestøvler, som det var **min** daglige plikt å hjelpe ham på med. Kielland var nemlig **svært tykk**, og det **var** bare med de største anstrengelser at hendene hans rakk ned til skoene.

Når Kielland syntes at han ble for **tykk**, gikk han til sengs noen dager og levde på "**sultekur**" - det vil si kjeks, **kringle** og melk. Da spiste han ikke noe annet. Men vanligvis var **Kielland-huset** kjent for **all** den gode maten sin. Fru Beate var som kjent ofte syk og hvis det ikke var hushjelp i huset, fikk Kielland middag fra **hotel** "Norstjernen", der Håndtverkeren er **nå** ved siden av Verdensteatret. Jeg kan ennå huske "**etasjekurven**" som maten ble hentet i. Det var **ofte** min jobb å hente maten.

En gang fikk **Kielland** rede på at jeg spilte litt klaver. Det er jo velkjent at han selv var en meget ivrig **fløytes**spiller. Så ropte han meg inn på sin kontor og ba meg springe

Kielland spiste ofte alene i sitt hjem - og hadde han ikke hjelp i huset fikk han maten levert fra et av byens hoteller.

opp på soveværelset hvor det lå et etui med fløyte i.

På soveværelset fant jeg ganske riktig etuiet - men fløyten var borte. Dette hadde Kielland glemt - og senere fikk jeg vite, at han ville ha gitt meg den fløyten.

Kielland var en prektig arbeidsgiver, og hjelpsom mot alle. Særlig hadde han et stort og varmt hjerte for de fattige og undertrykte i samfunnet. Det kom stadig fattigfolk inn til Borgermesteren og ba om hjelp, enten i form av klær, mat eller penger. Og alle fikk hva de ba om, ofte mer.

Selv om Kielland ikke var rik i vanlig forstand. Han ventet med like stor iver på lønningsdagen som M andre.

Jeg tjente ti kroner måneden de første årene, og 15 kroner de siste. Dessuten fikk jeg en krone av Kielland hvert eneste år den 18. februar, for tilfeldigvis hadde M fødselsdag begge to den dagen.

SOMSJEF VAR HAN ALDRI SINT

Det hendte aldri at vi fikk oppleve Kielland

virkelig sint. Han tok **alle** livets tilskikkelser med humør. Siden **gutteårene** var han bestevenn med Jonas Dahl - og til dennes sølvbryllup sendte han meg blant annet med et stort bilde hvor han på en plate hadde samlet en rekke portretter av seg selv fra de forskjellige alderstrinn. Med **billeder** fulgte en personlig dedikasjon til Dahl. Det var **min** jobb å bringe billedene fra fotograf Jacobsen i **Urgaten**, som laget det, til Jonas Dahl. Likeledes var det min jobb å hente **musikkinstrumentene** til Sømme og **Frederik** Hansen når de kom sammen hos Kielland til **sine** ukentlige **musikkvelder**.

KIELLANDS KONTOR

Kiellands kontor var vakkert, og selvsagt preget av hans interesser. På veggen hadde han hengt opp en hel mengde bilder av Napoleon, som han tydeligvis var en stor beundrer av. Dessuten kan jeg minnes hans **originale penneskaft**, som han hadde festet en kork på **skafte** akkurat der han holdt **fingerne**. Det var for å skrive bedre, sa han. Og Kielland skrev meget, både brever og embetsdokumenter. Og det var min jobb å skrive av embetsdokumentene og **finansstatistikkene**.

Men som sag - de fleste minnene fra dagliglivet er visket bon med årene. Jeg husker bare Kielland som det ualmennelig **elskværdige** og vakre **mennske** han var. Ja, og så husker jeg at datteren Baby engang kom på besøk med sin mann **Wilhelm Krag**, som også var en høyreist og vakker **mann**. De hadde sitt barn med, og en dansk **barnepleierske**. De vekslet noen vennlige ord med oss på kontoret.

Det var også stor oppstandelse i huset når Kielland skulle til **Årre** på fisketur. Da **kledd** han seg i en **svær saueskinnsjels** med **ulla** ut og en **skinnlue** med **skygge**. En landauer med to **vakre** hester for ble kjørt enten av Jacob **Imslund** eller **vognmann** Carlsen.

HVORFOR BLE IKKE HUSET RESTAURERT?

Kiellands hus var stoa og vakkert og lå idyllisk til med den store, deilige hagen ned mot Bredevannet. Så vidt jeg husker var det 7 - 8 værelser i annen etasje og 6 nede. Det var egne gjesteværelser for de nære slektningene som stadig gjestet huset. Maierinnen Kitty, Kiellands søster, hadde sitt eget værelse. Og ut mot Torget vendte et stort, deilig kjøkken.

Det **kan** forsvares at huset måtte vike til fordel for Posthuset. **Utviklingen** krever sine ofre, sier Pedersen, men legger til med **ettertrykk**: Hvorfor ble ikke huset gjenreist et annet sted? Ute ved **Mostun** hadde man hatt gode muligheter for å skape noe av det gamle idylliske miljøet ved Bredevannet - ned mot **Mosvannet**. Det er en stor dumhet at man ikke har tenkt på det.

Ben -

Fra høstens program:

Tirsdag 7. Desember kl 1900

JULEMØTE

I KAFETERIAEN PÅ

ARKEOLOGISK

MUSEUM.

Byhistorisk Forening har ved enkelte anledninger stilt spørsmålet om prioriteringer riktig **når** byen satser på et nytt historieverk i stedet for forskning om byen? Direktør ved sjøfartsmuseet, **Harald Hamre**, er uenig i denne problemstillingen - og stiller opp for å gi oss en innføring i historiebokprosjektets premisser og mål.

Skulptur i Stavanger

Ny bok med presentasjon av 131 kunstverk og utsmykninger

Stavanger kommune har kommet med en etterlengtet ajourføring av boken Skulptur i Stavanger. I den nye utgaven er det Monica Hammervoll som har det redaksjonelle ansvaret. Den første utgaven av boken kom i 1986, da inneholdt den 77 kunstverk I den siste utgaven, som er ajourført til 1998, er det 131 kunstverk representert.

Her er det samlet mye interessant stoff for den byhistorisk interesserte. En rekke av skulpturene i byen har tilknytning til viktige personer, bygninger eller begivenheter i byens utvikling. Således starter boken med Lagårdstøtten fra 1795, bekostet av Gabriel Schanche Kielland til ære for amtmann Scheel i forbindelse med anleggelsen av veien sørover fra byen. Skulpturene presenteres i kronologisk orden etter årstall, og avsluttes derfor med henholdsvis Kitty Kielland-skulpturen av Marit Aanestad i Kiellandhagen og et verk av Hugo Frank Wathne foran De røde sjøhus - i heftet Mt for Årets Stavangerbedrift, et navn som bør skiftes ut med noe bedre til neste utgave.

I sitt forord reiser Hild Sørby et viktig spørsmål: Varer en skulptur evig? Dette er et spørsmål som absolutt bør debatteres.

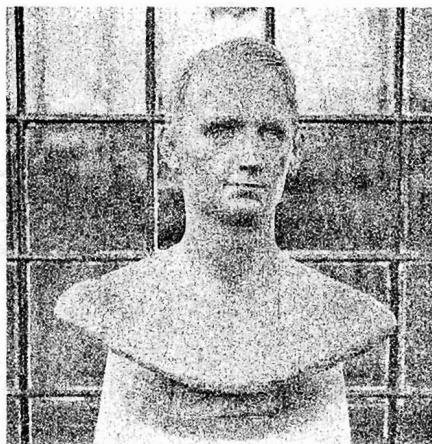
Likesså et annet spørsmål som reises for egen regning: Knappt noen by i verden har så mange menn på sokkel i forhold til innbyggertallet som Stavanger. Og flere er på vei, Cornelius Cruys f. eks. Hvor langt kan man gå i et lite bysentrum før antallet i seg selv blir et problem?

Tilslutt malurten: Noen av de viktigste

kunstverk i byens historie er utelatt: Helleristningene (bl.a. på Rudlå) og Runekorset til minne om Erling Skjalgsson.

Det er lett å se at disse kunstverk kan falle utenfor en formell, akademisk definisjon av begrepet skulptur. Men det gjelder også Lagårdstøtten og mange utsmykningsprosjekter fra nyere tid. I tillegg finnes det mange betydelig skulpturer i bl a resepsjonsområdene til private bedrifter. Jeg nevner Nico Widerbergs kvinnetorso i resepsjonen til Uldal Videregående Skole på Vålønd som et eksempel. Disse bør også regnes med som en del av «byens» skulpturer?

Jan Gjerde

Hugo Frank Wathnes byste av Leiv Isaksen, fra 1997. Reist foran Rogaland Teater.

Kongsgård jubilerer

Denne høsten feirer Stavanger Katedralskole 175 år. Byens eldste skole med sterke tradisjoner blant "starer" i generasjoner. Jubileet vil bli markert på mange vis - også med et gedigent bokverk skrevet av historikerne Ole Kallelid og Leif Kjetil Skjæveland.

Ved 100-årsjubileet i 1924 ble dette bildet tatt av skolens lærerstab:

Første rekke fra venstre: Paul Solheim, P. Boye, frk E. Furaas, frk Mathilde Schøtt, rektor Mandius Berntsen, frk. B. Johanne- sen, frk O. Olsen, Børge Mosgren og Eimund Berg.

Annen rekke: Gunnar Øi, tegnelærer og

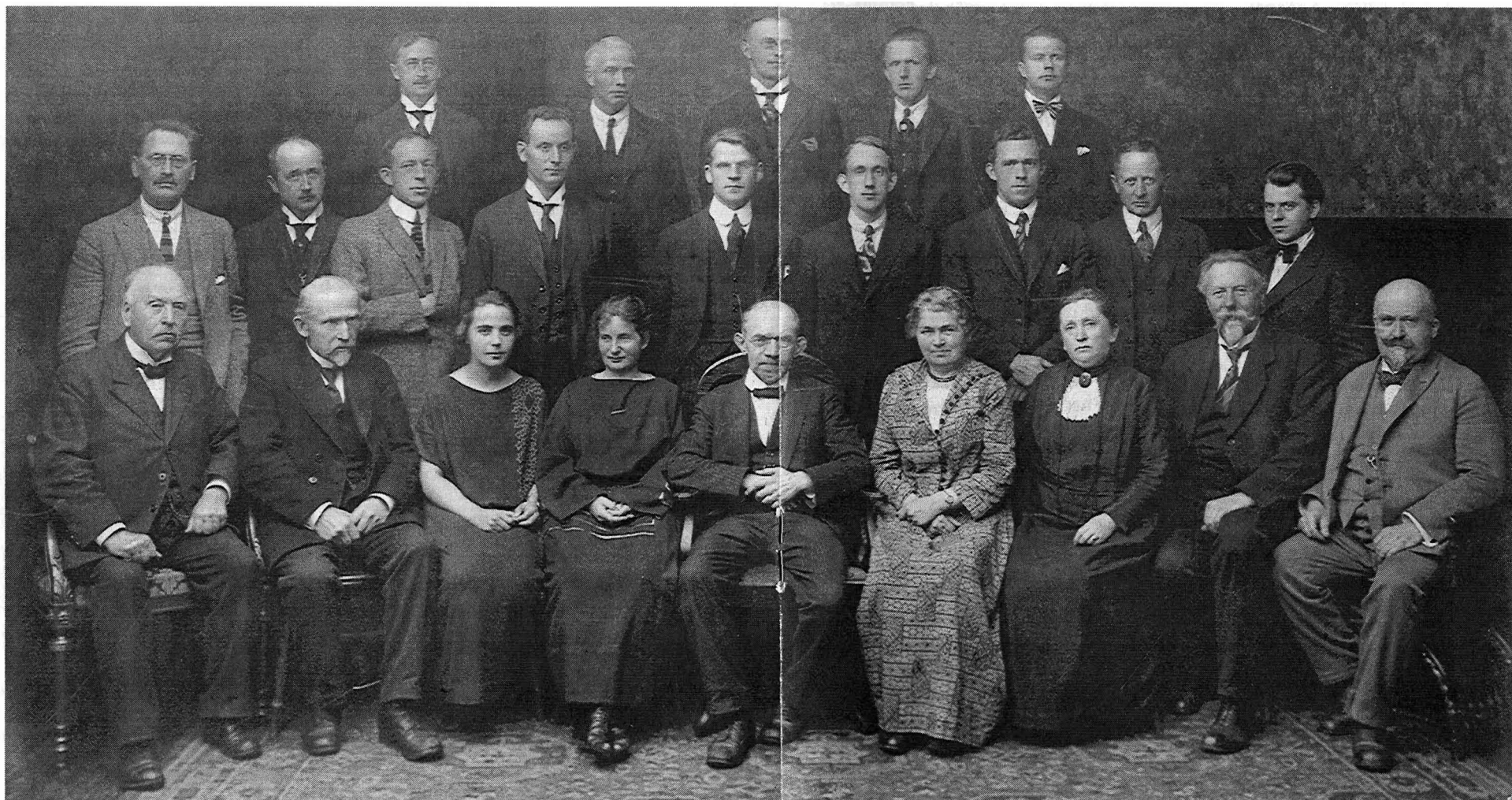
maler Carl R. Røstvig, Thv. Berntsen, Oskar Pedersen, Kristin Ager Hansen, Olaf Røinaas, Johs. Bøe, C. A. Lange og E. Gunther Kern.

Tredje rekke: Wilhelm Winsnes, Severin Østraat, J.O. Dedekam, Jacob Vinje og Gustav Natvig Pedersen.

Rektor Berntsen var den første rektor som også hadde vært elev ved skolen. I skolens analer er det vanskelig å finne fornavnene til lærerne - muntlig var bare etternavnet brukt - skriftlig bare med initialer.

Mange har satt spor etter seg utover lærer- gjemingen. Både Boye, Mosgren og Røstvig var billedkunstnere. Det er forresten lektor Berg som er avbildet på sønnen Georg Bac- ker Bergs kjente maleri fra alléen til Kongsgård skole. Rektor Berntsen var medforfatter til et verk om stavanger-dia- lekten og er den dag i dag den viktigste kilde til informasjon om våre eldre gate- navn gjennom boken Stedsnavn i Stavanger by og nærmeste omegn fra 1939. Gustav Natvig Pedersen ble stortingspresident.

Halvor Pedersen

Fortuna og «Kjemien»

Noen betraktninger over et kiellandsk motiv

Av Knut Stahl Johannesen

Går man på oppdagerferd i **Kiellands** romanverden, vil man snart finne at her er den nesten **fotografiske virkelighets** reproduksjon og den **fulle** dikteriske frihet i sjelden **grad** smeltet uløselig sammen. Kielland lar ikke de historiske **kjennsgjeringer hindre seg i å oppnå** hensikten som **"nyttepoet"**. Men **alle** ting og personer, forhold og institusjoner er **sett** og gjengitt som de er sett. De har sin **luft og sin farge**, sitt særpreg fra virkeligheten, de er valgt med sine egenheter og detaljer til å tjene sitt formål i romanene nettopp fordi de var nettopp **slik**.

Et godt eksempel på denne side av Kiellands forfatterskap er hans **skildring** av fabrikken **"Fortuna"** i romanene **"Gi"** fra 1883 og **"Fortuna"**, 1884. **Modellen** er som kjent Stavanger **Kemiske** Fabrik. Og man skal **ikke** ha lest lenge før man kjenner igjen **"Kjemien"** i **Kalhammerviken**, som nå i mange år har vært **Bjellands sildoljefabrikker**, og hvor det nettopp nå er i gang omfattende utvidelser og nyanlegg. **Fabrikken** ligger i en **"Bugt mellom Bakkerne"** og **"i Nærheden af Byen"** og den store og mangesidige bedrii som fru Wenche stifter bekjentskap med under sitt snarbesøk hos Mordtmann, er nettopp så **imponerende** som **"Kjemien"** må ha fortonet seg for Kiellands samtid: med sine møller, retorter, **blykamre** og **røranlegg** selve **symbolet** på industriens nye tidsaider.

I de to romanene følger vi **"Fortuna"** fra den første begeistrede start til **Løvdahls fallitt**, da det nye selskap blir den nærmeste årsak til en stor og **lammende** lokal katastrofe.

DET ER IMIDLERTID **KJENT** at nettopp Stavanger Kemiske Fabrik var et av de tiltak som forble uberørt av den veldige **krisen** i 80-årene, den krisen Kielland er så opptatt av i disse romanene **og** som gir grobunnen for Morten **Kruses** velkjente virksomhet i **"St. Hansfest"**.

Hvordan **kan** det ha seg at Kielland lar denne **bedriften** symbolisere sammenbruddet?

Først og fremst er det selvsagt et **uttrykk** for den dikteriske frihet.

MEN DER **SYNES OGSÅ** å være andre årsaker til valget. I virkeligheten var det, som man vet, de eldste og største handelshus og bankenes **fall som ga krisen** dens **katastrofe**-artede omfang. Kielland har etter sitt miljø og etter sin innstilling kviet seg for å bruke et av disse hus som modell. Det forbød også hensynet til **familiens** gamle venner som nå hadde mer enn nok med sine bekymringer og hvis følelser han fullt ut forstod og tok del i. Han **ville heller** ikke kunne gi **Løvdahlene** så effektivt mot denne **bakgrunn**.

Og Kielland har nok også, bundet som han var i hvert **fall** følelsesmessig til de gamle handelstradisjoner, og **selv** lenge **fa-**

briieier **innenfor** en ramme og i en form som ennå **ikke** var **smittet** av den nye tidsalderens krav til "effektivitet", sett med en smule skepsis på det etter forholdene **stor**-industrielle anlegg.

Endelig er der enda en **viktig grunn** til at han er blitt fengslet nettopp av "Fortuna"-motivet.

STAVANGER KEMISKE FABRIK var grunnlagt allerede ett tiår før Kielland skrev sine romaner i 1874. **Fabrikken** var opprinnelig beregnet på produksjon av soda, men i 1881, altså like innpå den tid da **Kielland** skrev "Gift", skjedde en stor omveltning i dens ledelse og produksjon. **Fabrikken** ble fullstendig rekonstruert, **man** fikk **Aktie-selskabet** Stavanger Kemiske **Fabrik & Co.** som helt sluttet med **fabrikasjon** av soda - **sviktende konjunkturer** hadde gjort den lite **regningssvarende** - og gikk over til en mer omfattende **drift**, med **fabrikasjon** av svovel-

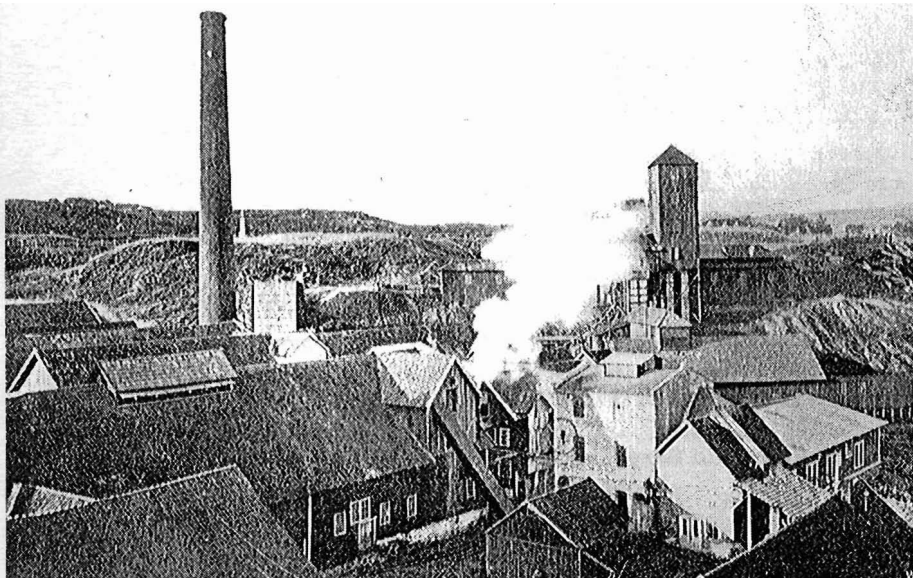
syre, **benmel**, superfosfat og andre sammensatte **gjødningsstoffer**. Det ble bygget en rekke nye hus og **installert** nye anlegg. I den **lille** byen, som den **gang** var praktisk **talt** uten noen industri, **må** dette sikkert ha vakt stor oppmerksomhet og **megen** hoderysten. De første **mindre** konkurser hadde **allerede** funnet sted, og storkrisen var under **full** utvikling.

Det er **fabrikken** etter **rekonstruksjonen** Kielland **skildrer**: "... Det hed sig, at det var en **Filii** af en stor engelsk Forretning i kunstige **Gjødningsstoffe**".

Man ser **altså** at Kielland her som **så ofte** før har grepet sitt **motiv** like ut av den aktuelle situasjon. Og den skepsis han legger for dagen i **skildringen** av fabrikkens skjebne har nok vært delt av mange i denne tid.

I **virkeligheten** ble fabriken stadig utvidet, det ble også tatt opp **guano-** og **lim-**

Stavanger Kem. Fabriks Co lå i Kalhammervika. Den startet med produksjon av soda, men gikk senere over til fabrikasjon av bl.a. svovelsyre, benmel og superfosfat. «Kjemi-loktå» var et begrep i Stavanger. «Det e` kjemilokt» - «Det e` 'kje mi lokt heller».

fabrikasjon - men det var mange år etter at både "Gift" og "Fortuna" hadde sett dagens lys.

ET PAR DETALJER kan det ellers være verd å legge merke til i **samme** forbindelse: Som man vil **huske** opptar **skildringen** av arbeiderforeningen, felleskassen og mer og mindre **uklare** foreningsprosjekter en ganske bred plass i "Fortuna". Ved Stavanger **Kemiske** Fabrik gjorde, etter hva det fortelles, arbeiderbevegelsen i den tids form seg tidlig gjeldende, og arbeiderne fikk blant annet opprettet sin egen **sykekasse** med betydelige bidrag fra bedriften. Og det spørres om ikke **gamle Steffensen** har bodd i et lite hus ute i **Kalhammaren** i 70-80-årene, hva **nå** hans borgerlige navn monne ha vært.

Det er vel kanskje heller **ikke** en ren tilfeldighet at det er en banksjef, Christensen, som opptrer som "Fortuna"-bedriftens første **direksjonsformann**. Stavanger Kemiske Fabrik ble grunnlagt av banksjef Andreas **Høy** i Stavanger Kreditbank, han var styreformann de første år og hadde i en årrekke **spilt** en **fremtredende** rolle i byens liv, som ordfører og kjøpmann, **sildesalter** og skipsreder, kaptein i **borgervæpningen** og - på et tidligere tidspunkt - stortingsmann. Han døde i 1886.

MEN **MOT** BAKGRUNNEN av denne urolige tid, av "Vexernes vilde Hvirvel", er det helt annerledes vesentlige problemer **Kielland** d e r opp for oss. "Gift" er den sterke roman om Abraham **Løvdahl** som knekkes av fordommer, foreldede normer og sin egen svakhet, om den høyreiste fru Wenche og lille Marius som satt på **nestnederste** benk. Og "Fortuna" er romanen hvor Abraham **Løvdahls** tragedie og farens skjebne fullbyrdes.

Knut Stahl Johannessen

Resirkulert fra dagbladet Stavangeren fra 17. februar 1949

Fra høstprogrammet:

Tirsdag 19. oktober
kl 1900:

ANDERS HAALAND
PRESENTERER:

EN BY TAR FORM. STAVANGERS BEBYGGELSE 1815 - 1940.

Femten års slit ligger bak det store bokverket som Stavanger Arkitektforening gir ut i samarbeid med Wigestrands Forlag i **høst**.

Redaktør for verket er **UNNLEIV BERGSGARD**, mens forfatteren er historikeren **ANDERS HAALAND**.

*Fellesarrangement med
Fortidsminneforeningen, Stavanger
Arkitektforening og Rogaland bolig- og
byplanforening. Metet er lagt til den
siste tilveksten til Stavangers
bygningskultur: Oljemuséet.*

På en søyle står en trist forfatter.
Ikke vekk ham - la han sove.

EN HALVVEIS MUNTER BETRAKTNING OVER HVA KIELLAND VILLE TENKE DERSOM HAN VÅKNET I JUBILEUMSÅRET

Av Randi Folkestad

Fremført på *Newsman* 8. april 1999 med musikalsk
følge av Otto Ottesen og John Gilje.
Arrangør Poesiselskapet PAN.

Byen – den finnes der **ennu**? Jeg undres somme tider.
Her nedenfor mitt **ståsted steiler** trinnene mot Vågen.
Den er blitt trangere enn den gang. Den smalner meget mer.
Og hvor er båtene? Med fisk og sild og mennesker?
Med arbeid og med liv langs brygger, kai og sjøhus?
Hvor har de seilt, de skuter som titt lå her?
Hvor ble de av, kalt *Semiramis*, og *Imperator* særlig?
Den siste var et **drømmesyn** med messing og med kobber
Når den for fulle **seil** lot varsle om sitt komme.
Riktignok lar tiden seg forføre med lystseilere av ymse slag.
For ikke lenge siden lot **man** stolte **skip** gå leden inn,
Men det var blott **til** lyst en stakket stund.
Dog gledet de mitt øye her hvor jeg står låst til denne sokkel
Med bena plantet fast og ekstra **grundig**.

Men de som ser meg, de skjønner nok til fulle
At somme tider går jeg ned når natten blir for lang

For bråket her rundt denne plass, det **stilner** nesten **aldri**,
de mennesker **som** bor her nå, de går visst aldri hjem,
de hvilere i Er de ei venner mer med søvnen?
Den som forlot meg titt og tok **min** energi
og gjorde at jeg sovnet midt i **dagen** med **dype** snork og tap av pust
slik at jeg trodde at jeg skulle kveles.
De mennesker som går her nå om natten
hvor skal de hen, hva vil de her med denne by?

Jeg tok nok for meg hyppig av det sterke,
men plaget aldri noen i en flyktig nis,
mens disse her, de knuser flasker mot mitt ben
og larmer så forskrekkelig at om jeg **ville** sove
var det **slettes** ikke mulig.
Og **trappen** nedenfor, den brukes **til** så mangt
man ville holdt **usynlig** i **min** tid.
Det spises her, av et slags medbrakt niste
og matslag som de **kjøpte** nyss der borte i et av byens vertshus
hvor **man** ikke inntar maten
men heller tar den med hit **til** min trapp
og nyter den og kaster emballasjen
ved foten **min**, til **hemningsløse** skrik fra måker.

Nei, gi meg heller tonene fra lystelig musikk,
fra et pianoforte. Til slik musikk vi engang trådte dansen
mens jeg var ung og glad for lenge siden.

Hva har de gjort **med** denne by?
Mitt **barndomshjem** er borte nå
Man ser det ikke mer.
Og **andre** hus jeg bodde i
ble **borte** litt om senn.
Men hva gjør slikt når jeg står her,
helt låst til denne plass?

Min skole står, den rommer ikke lenger
latinske verb og slike **ting** som plaget dens elever.
Jeg ser dem støtt, de sitter her i trappen,
Men vet de hvem jeg er?
Jeg kunne gitt dem innsyn i så mangt fra gammel tid,
om fester som vi holdt,
om makt og hvordan den ble brukt.
Om fattigdom og **skjørlevned** hos dem som hadde makt.
Om dyd, om **ære** noen kjempet for.
Men ingen vil vel nå gå inn i fordums tid
Hvor makten kun var forbeholdt de få?
Jeg prøvde da med **midlet** som jeg hadde,
min penn den var mitt våpen mot maktens **korumpister**.
Jeg nådde **frem**, jeg ved det nok,
Men møtte **megen** **motbør** hos like som **forøvet** makt

Det **kanskje** og i dag er slike som den Else
jeg mante frem med ord?
Hva vet vel jeg? En plass på **pidestallen**
gir ingen innsikt i moderne liv.

Nå gleder synet meg av mang en vakker pikelill
som spenstig svinger sine skritt forbi **min** sokkel.
Som slår seg ned på **trappetrim**
Og vandrer over torvet,
Jeg kunne skjenket blomster til dem **alle**
Fra **torvets** mangfolds blomsterflor,
fra krukker og fra vaser.
Jeg kunne gitt en mse til enhver
Som sender meg et blick når de passerer sokkelen
Men stadig ser jeg mer enn før
De haster **fort** forbi.
Er kanskje alt jeg skrev en gang blitt makulert?
Nei, la meg **glemme** alt det triste.
Spill, for fanden, **spill!**

I **min** by var der bedehus.
Det syntes som om hver mann hadde sitt.
Jeg **hørte** nettopp **ymt** om
At mange er blitt borte
mens andre nå er arnested for latter og for mom.
At ett har fått en scene **til** forlystelse.
Det ville ingen trodd den gang jeg vanket her.
Nei, trangt var det den gang, **trangt** og mørkt for noen hver.
Jeg hadde neppe noensinne grepet penn **til** diktning
om ikke verden hadde åpnet **seg for** meg
og latt meg fare **langt** av sted, helt til Paris.
Der **hørte** og der så jeg, der fikk **min** tanke **vinge**
Og kunne sysle med erfaring hjemmefra
Som ble **til** ord, og setninger og mer.
Som løsnet for et skapersinn hvor mye var stengt inne
Og **ikke** kunne slippes **løs** for byen var for trang.

Men fikk jeg **se** at man **forsto** hva hjertet, det brant inne med?
Hva **Kierkegaard** skrev ned om etisk krav og hykleri,
det ble **min** **lærebok**.
Og **Stuart** Mill, den engelskmann,
devisen hans ble **min**:
At **all** moral og **all** etikk er streben etter lykke.
Men fant jeg den, den lykke jeg tilstrebet?
Nei, lite her i denne by,
skjønt mange andre steder hvor hjertene var **renere**
Og tanken ei fortumlet ble av nådeløse angrep på mitt **dikterverk**.
Zola, **Daudet** med flere, de staket ut den **retning**
Min **skaperkraft** fikk ta.
De kjempet for en ærlighet i litteratur

Og **dølget ikke** det som gir den kraft og liv.
Og noen, de forsto meg, men slettes ikke mange.
Den kjente mann på **Aulestad**, han kjempet for **min** sak.
Den kunne blitt min **redning** og fatt meg til å skrive mer.
Nei, dystre tanker vil jeg ikke tenke lenger.
La tonene i stedet **slippe** til.

Jeg var en **gang en** mann med lekre vaner
i mat og måltider med **vin**.
Jeg hadde **lært** slikt gjennom mine aner
Når de på **Ledaal** samlet seg rundt bordet.
Akk, en gang var slikt spisebord med retter
en **trøst** jeg ikke kunne motstå.
Dessverre med den følge at mitt livmål
Gikk hen og økte stadig vekk.
Til **Bakkus** pris jeg sang hans viser.
Jeg burde spart på dem,
Jeg vet han er en **farlig** fyr.
Det **gikk** så langt at Shakespeares ord ble mine:
"Den mann som sluker alt,
blir kvalt av mat."

Når slikt sto på, jeg tok en tur til Bergen
der leger stilte opp med **full** diett
Slik kunne jeg **i** kamp med tiden
omsider få vekk noen pund med fett.
Men akk, **slik** holdt jeg ikke lenge,
For mat er fade og langt mer enn det.
Når **agehøns** og drikke sto på bordet
Jeg kunne **ikke** dy meg, men åt med.
Men se hvordan man her har satt meg
på **pidestall** med kappe og med hatt.
I mine beste **år** jeg ankom slik
Når jeg i land steg fra et **skip**.

Mitt **tungsinn** meldte og sin ankomst
når vekten økte og min søvn ble **brutt**
av stadig hyppig tap av pust
og mangel på en evne **til** å skape,
slik evnen var i **tidligere** år.
Mon dette tap kom slik fordi jeg intet mere hadde på mitt **hjerter?**
Hva vet vel jeg, kom kanskje et slikt tap
fordi jeg møtte stadig motbør på min **diktervei?**
En evig kamp om eksistensen.
Jeg døde litt om senn av konsekvensen.

Nei, la de triste tanker vike,
Spill opp musikk,
Ta med meg **til** ditt **rike**.

Jeg lar omsider triste tanker vike
når jeg nå står og ser henover **Vågen**,
litt **grum** i hu om det som hendte i en fordums tid.
Jeg bar nok nag og reiste ut av landet
Så snart **min** pung fant **skillinger** til slikt
Og somme ganger **når** jeg hadde det litt stritt
jeg reiste ut til **Øre**
Og der fant jeg en salig tø blant bønder og desslike.
Ei **ord** det ble av slikt
som rant i hop til litteratur.
Nei, tiden var forbi for slik en syssel.
Det **går** jeg med på nå **foruten** blygsel.
Det sto en **gang** å lese i en bok,
en slik med ord som gjør deg klok
at hver en gledesstund du har **på** jord
betales skal med **sorg**.
Min glede den **var kort** og gikk snart heden,
men tror nok jeg til slutt fant **frem** til freden
på denne pidestall hvor man har satt meg.
Når de har hedret meg med slik plassering
må det bety at de som bor her
har tatt det til seg hva jeg en **gang** skrev
om fattigdom og urettferdighet,
om disse **rike** som fikk gjøre hva de ville
mens andre gikk til grunne og for ille.
Det må **bety** at denne by er så helt **forskjellig**
fra den gang jeg var her og møtte **motbør**.
Er menneskene da totalt forandret
fra dem som hadde sine hus rundt **Vågen** da?
Det må jo **være** slik når man i dette år
lot hedre meg på dagen for **min** fødsel.
Med laurbær ble det meg forunt
Slik å bli gratulert på åremålsdagen.

Spill derfor opp du pianist på **jazzklaver**,
Slik tone var nok sjelden på **min** tid
da jeg var lydhør for alt nytt.
Men tonene de gjør meg glad
Og lar meg lykkeligen **stakket** stund
når jeg nå **blir** **forviss**et om
at man ei glemte det min **penn** skrev ned,
De ord jeg slet med den gang jeg var dikter.

Randi Folkestad

Brente mandler og pannekaker med syltetøy - var det beste han visste!

-Alexander Kielland snakket «kav stavangersk», forteller hushjelp Birgitte Olsen

- **Det va ein** gilde mann -
Kielland. Å det besta an visste, va brente mandler

Det er **Stavanger-damen**, frk. Birgitte Olsen som foren hel menneskeaidersiden arbeidet i **den store dikters** hus, som forteller dette. Nå bor hun på gamlehjem i Oslo, er **84 år gammel** - men livsfrisk og sprudlende **av gamle** minner. Det renner ut av henne på **kestavangersk**. Hele **50 år siden** er det at hun flyttet fra byen der vest - men dialekten har hun beholdt.
- *“det sko bare mangla.”*

I **31 år** var hun hushjelp hos maleren **Eilif Pettersen**. **Han** var gift med Magda Kielland - eneste datter av Jacob Kielland på **Ledaal**. Så kontakten med Alexander og hans familie opprettholdt hun lenge etter at hun sluttet å **arbeide** i hans hus.

Den lune og koselige stuen i gamlehjemmet er nesten litt av et **Kielland-museum**. Hun viser fram bilder - **malerier** og gamle avisutklipp - og gir seg minnene i vold.

- Fru Beate var den strenge damen

som skulle holde sin mann i tømme, forteller hun videre. - Dette med brente mandler like hun ikke. Hun mente det ble for dyrt.

- Ska du **vera** lenge vekke?, **spurte** Kielland hver gang fru en var i ferd med å **ta sin** daglige promenade. Skulle hun det, var det for meg å finne fram sukkeret - og så kom han selv med mandlene som han personlig hadde kjøpt hos **Frederik Hansen** på Skagen. Han hadde en pen, liten boks i lommen, som alltid måtte være **fylt** med mandler. Var den ikke det, ble det tilsvarende mangel på humør. - Ja - det var ein gilde mann!

- Snakket han **kav stavangersk**, han **da?**

- Ja, det ska eg helsa å **sei**. Det var aidri noe snobberi med ham. Vi jenter fikk bestandig være med når han skulle på kaien og kjøpe fisk, fortsetter den gamle damen, som nå fullstendig har levet seg inn i det forrige århundre.

- Fisken måtte han **alltid** kjøpe selv. Han måtte se den før den kom i **gryta**. Det var ikke tale om å bære bøttene for ham. Det skulle han greie selv. Hvis vi gikk bak ham, ble han arg.

- Kom nå opp på siden av meg, og dilt ikke etter som hunder! sa han. Ja - det var ein koselige mann. Å så pene så an va. Jeg har et billede av **ham** og fm Beate. Det var et av de kjæreste billedene han hadde. Han **tok seg** så godt ut på det, sa han.

- Så tok han oss med på turer til Jæren. **Plutselig** kunne han komme til meg og si: - Nå Birgitte- **nå må du kle** deg opp. Vi drar til Jæren! **Svelas** fine landauer ble bestilt " og så bar det **av gårde**. Det var vidunderlig å reise på disse turene med Kielland. Han elsket Jæren overait. Han fortalte fornøyelige historier og var sprudlende morsom. Han kunne også være alvorlig. Den jærsk naturen spilte merkverdig med sinnet hans. Jeg huskersom det skulle være i dag " den gangen han pekte ut stedet på Orre: - Her vil jeg hvile! sa han og pekte **på den store stenen** ved elven.

- **Jeg** var ogsåsammen med Alexander Kielland i Rom. Jeg reistesammen med Pettersens i utlandet, og i Rom møttes vi **alle**. Det var en vidunderlig tid. **Han var jo alltid** såstaselig å se til - også fant han på de utroligste ting. Der nede la han sin elsk **på en** spesiell sort italiensk syltetøy. Det var noen rare, små **krukker**, som måtte leveres tilbake når **de var** tomme. Jeg husker jeg var så sint på fru Beate fordi hun aldri selv **ville** gå og levere dem tilbake til butikken. Kielland lo godt hver gang jeg dro av sted med **alle** de tomme krukkene. For det var ikke som han spiste syltetøy. Han åt " og nye krukker måtte **stadig** til.

- Ja - han varsom en guttonge. Han skulle bare fått leve så mye lenger!

Rolle
Fra dabladet Stavangeren 17. februar
1949

Han fortalte fornøyelige historier og var sprudlende morsom. Han kunne også være alvorlig.

Alexander L. Kielland og pengene

Det er over tre år siden Tor Obrestad kom med boken Sannhetens pris – det mektige verket om Alexander L. Kielland. Det er **mange** tråder i bokens vev, to av dem **gjelder hans kjærlighet** til Lisa Aarre og skjebnen til Bernhard K. Aatre.

Ett av indisiene som **anføres** for at Bernhard K. **Aarre** var Alexander L. **Kiellands sønn** utenfor ekteskap **er at Kielland kan ha gitt ham 10.000 kroner omkring 1902-03.**

Dette var penger som vennen Bjørnstjerne Bjørnson **fikk samlet inn** til en insolvent Kielland. (s 430). Det påstås ikke, men **=** tydes **så** vidt klart, at det **kan** begrunne noen refleksjoner og noen **spørsmål.**

Pengesorger var ikke noe nytt for Kielland. De hadde fulgt ham siden **teglverkstiden.**

Den Kielland som sluttet å skrive romaner var en **plaget mann.** Overvektig, alkoholavhengig, med **søvnforstyrrelser, ekteskapsproblemer** og økonomiske sorger. Dårlig **hjerter, et ambivalent selvbilde** og depresjoner kommer i tillegg. "Det er en uro i ham, en nervøsitet som gjør at han stadig er på vei bort", skriver Obrestad.

I 1902 søker han og får stillingen som **amt-mann** for Romsdal Amt. Det **virker** som han flykter fra Stavanger. På tross av vel ti år som **en etter forholdene godt betalt borgermester** i Stavanger, er han fortsatt insolvent.

I spørsmålet om **diktergasjen** midt på 1880-tallet er det **etter min mening** **fokusert** kanskje for sterkt på sakens politiske sider: **Både Berge Furre** (I boken om Lars Oftedal) **og Obrestad analyserer og behandler stortingsflertallets uvilje** til å gi Kielland **æresgasje** med utgangspunkt i **hans holdning til presteskap og statsreligion** og hans markante sosialradikale **synspunkter.** Det var da **også** dette som ble **brukt** mot ham.

Kan det likevel tenkes at dette var et røykteppe for den egentlige årsaken? At **Stortingsflertallet** ganske enkelt forholdt seg til at det ville være i smd med alminnelig rettsfølelse å gi av samfunnets felleskasse til en person med **bakgrunn** i et av landets rikeste handelshus og med et **lapsete leve-sett?** Han ble sett på som en rikmannssønn som hadde satt sin **formue overstyr,** men som likevel fortsatte et selvødeleggende levesett på forskudd og på kreditorenes nåde. Dessuten var han **suksessrik** som forfatter, han **solgte godt** og tjente godt. Uavhengig av **åndskampen** og det politiske: **Kunne** Lars Oftedal med sitt **velgerfolk** som **kritiske voktere,** stemme for diktergasje til **Kielland i tid** hvor Stavanger lå med **b&-ket rygg** - med stor arbeidsledighet og dyp fattigdom - som følge av den økonomiske krise? Svaret gir seg selv. Det ville ha vært **politisk selvmord.**

Kiellands forhold til penger var preget av ødselhet. "Han var helt avhengig av å ha rikelig av dem – og han foraktet dem inderlig", skriver Obrestad.

I 1902/03 mottar altså Kielland 10.000 kroner innsamlet av den usvikelige vennen Bjørnstjerne Bjørnson. I årene etterpå er hans **gjeldsposter** likevel uendret. Hvor ble pengene av? Den **offisielle forklaringen** er at de gikk med til å dekke en stor by-gjeld. Hans nære venn og **redningsmann** i økonomiske anliggender, **Frederik** Hansen, skal ha fått i oppdrag å ordne dette.

Obrestad antyder at de i stedet kan ha gått til Bernhard K. Aarre og bruker dette som ett blant flere indisier på at Aarre var Kiellands og Lisa Aarres felles barn. Hva var i **såfall** hans **beveggrunner** for å gi disse pengene til sønnen? Tok han selv initiativet overfor Bernhard på **grunnlag** av **familiefølelse** og dårlig samvittighet? Er **forklaringen** heiier at Bernhard K. Aarre, da han kom til Stavanger i 1902 og **fikk** plass i **brusfabrikken** hos Kiellands venner - **familien Eide** - i **Oscarsgate 18**, ble en trussel for Kielland? Fryktet Kielland at **hemmeligheren** om farsskapet skulle sprekke? **Eller** kanskje Bernhard **gikk** fram som **cl** mange i hans situasjon ville ha gjort og gjorde; gikk på sin far og krevde sin rett? Hans livsskjebne kunne så vel ha skapt bitterhet.

Slike spørsmål er spekulative og er på grensen til å krenke både Kiellands og Bernhard Aarres minne. Men grunnlaget for dem er lagt i **Obrestads** bok.

Så vidt jeg vet er det ingen kjente **kilder** som kan leses slik at de direkte **begrunner** at noe foregikk mellom Alexander L. Kielland og Bernhard K. Aarre på denne tiden. Men det antydes i avispolemik at slike kilder finnes. Var det en slik relasjon, d e

det nok ha **vært** folk som hadde sett og hørt noe.

At Alexander L. Kielland skulle være i stand til "å **trylle*** vekk 10.000 kroner uten at hans kone Beate og hans hjelper i økonomiske saker, **Frederik** Hansen, visste om det, synes helt urimelig.

Dersom Kielland, frivillig eller som følge av press, i det skjulte hadde latt de innsamlede midler gå til Bernhard Aarre, er det en svært **alvorlig sak**. Han ville da ha opptrådt nærmest **svikaktig** overfor **cl** vel sine kreditorer som girverne av pengene og overfor sin egen **familie**.

Vel var famiiemannen Kielland svært snill og varmhjertet, men at juristen Kielland ikke var klar over hva en slik **handling** innebar, virker helt usannsynlig. Og like **usannsynlig** er det at ikke hans samtid ville ha avslørt forholdet.

Jan Gjerde

Kielland - retusjert

Medlemsoversikt

*Byhistorisk Forening Stavanger.
September 1999*

OLAV ABRAHAMSEN
INGRID GREBNER ALVESTAD
TOVE & BJØRN ANDERSEN
MAGNORASKE
AUSTBØSKOLE
PER BARKVED
ALBERT BARSTAD
BERIT BARSTAD
ALF BECKSTRØM
ELLEN MARIT BENDIKSEN
SVEINUNG BENDIKSEN
EINAR WIIG BERG
KARI METTE BERGERSEN
UNNLEIV BERGSGARD
KIRSTEN BERK
SIGVE BJØRHEIM
HENRY BJØRKELUND
INGVILD BJØRNESTAD
TOM BJØRN-NIELSEN
HELENE BJØRNTVEDT
FREDRIK BØHNE
NORUNN BORGENVIK
WILLIAM BRANDAL
AAGE BRANDEGGEN
FINN BRINGSJORD
ANNE-MANE BULLNJAA
JAKOB BYBERG
LIV SLETTE MOEN BYBERG
KAREN JOHANNE BØ
TORE B Ø
EINAR J BØRRESEN
THORA BØRRESEN
JAN CHRISTIANSEN
MARTHIN GUNNAR
CHRISTIANSEN

ÅSE CHRISTIANSEN
OLA DAGESTAD
MATHILDE J DALVA
BJØRN DIRDAL
SYNNØVE DRANGE
JENS JAKOB DREYER
PAUL T DREYERS FORLAG
MARTON DUE OLSEN
TOVETJØSTHEIM EEK
INGRID EFTESTØL
HILMAR EGELI
SVEIN ENOKELI
EGIL EIK
EDVARDE IKILL
BORGHILDE LDØEN
EVA ELLINGSEN
BERNT EMIL ENDRESEN
LEIF ERIKSEN
KARI BERG EVENSEN
BØRGE FIKSDAL
UNNI FINNE
AUD-UNNI FINNEBRÅTEN
RANDI FOLKESTAD
PERS. FORGAARD
REIDAR FRAFJORD
DAG FURULY
JOSTEIN GARD
GAUTESETESKOLE
TORUNN LANGE GJEDEBO
ERLING A GJEIN
JANGJERDE
KARL OLAV GJERSTAD
GOSEN SKOLE
JOHN GRAMSTAD
PER GRIMNES

ANNE SOFIE GRØNN
BJØRG GRØNN
KAREN NOREM GRØNNING
ROLF GRAANER
HROARGUDBRANDSEN
REIDUNGUDBRANDSEN
ARVID HAALAND
HAFRSFJORDSKOLE
FREDRIKHAGEMANN
OVE HAGIR
BODIL HAGUM
INGERS HAMMERSMARK
LAURITZ W. HANSEN
TORDIS HAUGEN
TORAMULLER HAVER
EINAR HEDEN
HELGE HEGGHEIM
ÅSHILD HELGEVOLD
RUNE HELGØ
LEIF H. HELLAND
KNUD HELLIESEN
EGIL HENRIKSEN
INGRID HERLAND
SVERRE HESKESTAD
GEIR HETLAND
RØNNAUG SYNNØVE HIDLE
HINNASKOLE
JORUNN HOGSTAD
ERLING HOUELAND
GUNNAR HOUELAND
OVE HOVDA
ROLF HULT
INGER MHUNDSNES
TONE HØVIK
PETTER HAALAND
ARVID HAALAND
BERTHA & ALBERT IDSØE
OLAVILLSTAD
THORLEIF IVERSEN
JAN IVARSON
THORLEIF JACOBSEN
TORHILD FJACOBSEN
PER JENSEN
TORE JENSEN
ARNE Ø JOAKIMSEN

E. KÅRE JOHANNESSEN
ELSE MARIE JOHANNESSEN
KÅRE JOHANSEN
JOHN GUNNAR JOHNSEN
SVEIN K. JOHNSEN
HANNAH JORDAL
JOSTEIN JÅTTEN
JÅTTEN SKOLE
OLE KALLELID
BØRGE KALVIG
STEIN KALVIG
JOHN KARLSTRØM
ERLING K SØMME KIELLAND
LILLIAN KILLERUD
BRIT KINDERVÅG
JAN SAXEIDE KNUDSEN
HELGE KNUDSEN
KONRAD B. KNUDSEN
ROLF KRISTENSEN
GRETE URDAL KRISTIANSEN
KJELL M. LARSEN
KARIN LEXOW
SYLVEIG LIER
BERTRAM LODEN
GEIR LUND
OVE LUND
HILDEGUNN LYGRE
KIRSTIM LÆRDAL
KJELL PETTER LØHRE
TERJE LØVEREIDE
MAGDALØYNING
MADLAVOLL SKOLE
SIGVARD MARNBURG
GUNNLAUG MATHIESEN
BENTE MATHIESEN
ESPEN REISS MATHIESEN
JAN ERIK MEIDELL
TOLLAK MELBERG
STEIN ROARMELIN
JOHS. K. MELING
KIRSTEN MIDDELTHON
CONRAD MONG
KÅRE MOSSIGE
MARIANNE LARSEN MUNTHE
KARIN MØKSTER

BRIT INGER NESSA
ODD NOREGER
HÅKON NORÅS
ANNE TOVE NYGAARD
LARS NØDLAND
MAGNEN ØDLAND
TOROBRESTAD
IVART OFTEDAL
KJELL OHM
JOHN OLSEN
NARVEOMA
BERNHARDORMØY
TERESE OSJORD
ODD EGIL OVERSKEID
HENRIK PAASKE
INGER PAASKE
KJELL PAHR-IVERSEN
HARALD SIG. PEDERSEN
JAN OLAV PEDERSEN
REIDAR PEDERSEN
TERJE LIE PEDERSEN
EIRIK G. PETERSEN
LNRAMSFJELL
PERRAMSLAND
LEIF REEPEDERSEN
KNUT R. ROALKVAM
ÅSEROALKVAM
ESTHER EROAN
BJØRG SAGAARD
BJØRN SAMUELSEN
IVAR SALOMONSEN
SIGURD SANDVIK
EINAR SANSTØL
EVA SCHMIDT
HARALD SOMMERFELDT
SCHMIDT
BIRGIT SCHOBER
SIDSELSCHULIEN
ARNE SEIM
TOR SEKSE
AAGE SELDAL
LENI INGE SELVIG
INGER LISE SIGVALDSEN
GERD SIVERTSEN
HALVOR SIVERTSEN

SVEIN CARL SIVERTSEN
GUNNAR A. SKADBERG
SKEIE SKOLE
MARIT SKJERPE
EINAR SKJÆVELAND
ODDVAR SKJÆVELAND
SONJA SKJØLD
RUNESKOGEN
FINN SKRETTING
JOSTEIN SOLAND
AUDSOMA
EGIL SONGE-MØLLER
ANNA LOTTE STANGELAND
HARVIG STANGELAND
JOHAN STANGELAND
PER ØSTEEN
GUDRUN OG ARNE STENHAUG
INGER STERKEN
FINN HENNING STOKKE
HENNING STOKKE
STORHAUG SKOLE
ROALD E. STRANDJORD
LIV FRØYDIS SUNDBY
EDVIN SVELA
ROLV SÆDBERG
BJØRNS ØNDENÅ
INGER MARIES ØRENSEN
ARNE SØRLIE
BJØRN SØRAAS
BRITH TAN
ELSE MARIETESDAL
JOHSTHORSEN
MARIT THORSEN
HELENETORKILDSEN
TORGRIM TITTELSTAD
PER INGETORKELSEN
KARSTENTORSTRUP
ODD TVEDT
ANNEBETH TVEDTEN
HENNING TVETENE
ODD OTØNNESEN
ULDALS VIDGSKOLE
KJELL ULLENES
TERJE VALLESTAD
SVERRE VARHAUG

HELGEVATNE
MAGNE VESTBØ
ERIK VÆRLAND
HANS VINDENES
LARS VAAGE
VÅLAND SKOLE
IVAR WALDE
T. WALLEM
KÅRE WALVIK
EGIL WATHNE
KURTJAN WATHNE
HALLVARDWEEN
BJARNE WERSLAND
HELGA M. WIGEN
ØYVIND WIGESTRAND
JANE NESS WÆHLER
ODDØGREID
ANNE CHRØSTBØ

INGFRID ØSTBØ
REIDAR S. ØSTERHAUG
SIGRUN ØVERLAND
HENRIK ØVREGAARD
ANNE ØXNEVAD
ALFAADNØY
BJØRN KIELLANDAARRE
THORLEIF KIELLANDAARRE
HALDIS AARRESTAD
HANS OLAV AARRESTAD
GUNNAR AASE

SpareBank SR-Bank

B

Returadresse:
Postboks 351, 4001 Stavanger

Behov for kopier, trykksaker eller en stor plakat?

Allkopi er en profesjonell kopi-, print- og trykkerikjede med avdelinger i Stavanger, Bergen, Oslo og Kristiansand.

Vi står til tjeneste med profesjonelle medarbeidere og maskiner som gir topp kvalitet.

Med vår Budtjeneste henter og bringer vi til avtalt tid.

På vår web side kan du lese mer om våre tjenester som utføres i allkopi.

www.allkopi.no

Vi utfører:

- Digital kopiering
 - Scanning
 - Trykking
 - Fargekopiering
 - Plotting
 - Laminering
 - Design
 - Tegning
 - Layout
 - Datagrafiske tjenester
 - Printing
 - Fotostatkopiering
 - Lyskopiering
-

***Allkopi er det eneste trykkeri
i Norge som har direkte bestilling
av trykksaker på internett***

*Ta kontakt med Kirsten Hagen eller
Einar Johannessen for ytterlig informasjon.*

06099nr:4

allkopi
Thrive Document Services

Jakob Askelandsv. 13 - 4314 Sandnes

Tlf. 51 85 85 85

Nedre Banegt. 19 - 4014 Stavanger

Tlf. 51 85 85 90